

УДК 379.81(477.51-25)

Рапацька І. Б.

СТРУКТУРА ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ У МІСТІ ЧЕРНІГОВІ

У статті здійснений аналіз законодавчої бази системи освіти щодо структури організації позашкільної діяльності. Проаналізовано роботу закладів позашкільної освіти міста Чернігова, виявлено форми підпорядкування закладів позашкільної освіти у структурі позашкільної освіти в місті Чернігові.

Кількісно-якісні характеристики закладів позашкільної освіти міста Чернігова дали змогу охарактеризувати векторні напрями залучення дітей до активності у позашкільний час. Дана стаття вимальовує недоліки і перспективи сучасної структури позашкільної освіти у місті і описує шляхи подолання кризових явищ у фізкультурно-масовому русі.

Ключові слова: позашкільна діяльність, структура, фізична активність.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Кожна система виховання приділяла значну увагу позашкільній освіті. Найпотужнішу науково-методичну базу створила радянська система освіти, якою керувалися усі країни пострадянського простору. Наразі парадигмальні концепції радянської системи позашкільної освіти суперечать ідеологічним засадам сучасної освіти. Дитиноцентризм у педагогіці вимагає нових форм, методів і підходів у організації дитячого дозвілля. Для цього необхідно проаналізувати сучасну структуру організації позашкільної діяльності учнів, визначити її перспективні напрями і позначити ланки, які потребують удосконалення і реорганізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закон України «Про Освіту» і закон України «Про позашкільну Освіту» детально вимальовують структуру позашкільної освіти як невід'ємну складову системи освіти.

Проблемою здоров'язбереження серед дитячого населення займалися С. В. Гаркуша, В. П. Горашук, О. Д. Дубогай, М. В. Дутчак, М. О. Носко та інші.

Метою дослідження є аналіз структури організації позашкільної діяльності підлітків на прикладі міста Чернігова для подальшого дослідження щодо пошуку нових форм і методів організації дитячого дозвілля з фізичної активності.

Завдання роботи

1. Теоретичний аналіз та узагальнення науково – педагогічної літератури щодо питання необхідності підвищення рівня фізичної активності дітей.

2. Характеристика структури організації позашкільної освіти у місті Чернігові.

3. Аналіз ефективності роботи закладів позашкільної освіти у сфері масового залучення дітей до фізичної активності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значення поняття «структура» багатогранне, ми зупинилися на такому визначенні: *структура* – це характеристика складу та просторова картина взаєморозміщення формацій, частин, деталей, елементів, певний функціональний взаємозв'язок складових частин об'єкта, внутрішня будова. *Структура позашкільної освіти* – це ряд закладів позашкільної освіти, які підпорядковуються певним державним установам залежно від змістового наповнення занять. Структура позашкільної освіти визначена Законом України «Про позашкільну освіту».

Як зазначають провідні науковці сьогодення, парадигма фізичної активності школярів переживає кризовий період, відсутній ефективний, дієвий фізкультурно-масовий рух серед підлітків у державі, спортивізація і комерціалізація фізичного виховання призвели до зникнення масовості серед дітей у сфері фізичної активності [3, с. 148]. Тому на даному етапі дуже важливо прослідкувати структурні елементи позашкільної діяльності дітей для удосконалення даної системи і залучення якомога більшої кількості учнів до щоденної фізичної активності [1, с. 16; 7, с. 23].

У розділі 2 статті 10 Закону України «Про Освіту» зазначено, що невід'ємними складниками системи освіти на ряду з іншим є позашкільна освіта, метою якої є розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності [4, с. 11].

Стаття 5 Закону України «Про позашкільну освіту» визначає елементи, що становлять структуру позашкільної освіти:

– заклади позашкільної освіти;

– інші заклади освіти як центри позашкільної освіти, до числа яких належать: заклади загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, в тому числі школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, заклади професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої;

– гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі закладів загальної середньої освіти, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої;

- клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності;
- культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші заклади освіти, установи;
- фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти [5, с. 7].

Стаття 12 Закону України «Про позашкільну освіту» говорить про те, що заклад позашкільної освіти за своїми організаційно-правовими формами може бути державної, комунальної або приватної форми власності [5, с. 14]. У даному дослідженні ми розглядаємо заклади позашкільної освіти державної і комунальної форм власності, оскільки заняття в таких закладах є безкоштовними і контрольованими державою.

У Чернігові функціонують заклади позашкільної освіти, які підпорядковані Чернігівській міській раді та Чернігівській обласній адміністрації. Кожна з цих установ має департаменти і управління, які відповідають за позашкільну діяльність підлітків у місті Чернігові, це Управління освіти і науки, Управління сім'ї, молоді та спорту і Департамент сім'ї, молоді та спорту.

Зклади позашкільної освіти, що підпорядковуються Управлінню освіти і науки Чернігівської ОДА налічують сім установ, які займаються позашкільною освітою школярів, з них три має фізкультурно-спортивне наповнення, це :

- Центр туристсько-оздоровчої та виховної роботи з дітьми та молоддю (ТОВРДМ).
- Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа № 1 Чернігівської міської ради Чернігівської області.
- Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа № 2 Чернігівської міської ради Чернігівської області.

Управлінню сім'ї, молоді та спорту Чернігівської міської ради підпорядковано вісім дитячо-юнацьких спортивних шкіл комунальної форми власності, Міський Центр здоров'я населення «Спорт для всіх», Центр роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання. Остання організація охоплює багато районів міста Чернігова позашкільною активністю школярів у різних сферах діяльності – від оздоровчо-спортивної до творчої, вона налічує 13 клубів, які локалізовані у різних частинах міста. У цьому закладі проводить свій позаурочний час близько 2000 тисяч дітей загальношкільного віку.

Налічується сім фізкультурно-спортивних закладів у місті Чернігові, що підпорядковуються департаменту сім'ї молоді та спорту Чернігівської обласної адміністрації, інші заклади позашкільної освіти розташовані по всій території Чернігівської області.

За даними сайту Управління освіти Чернігівської обласної державної адміністрації у 2017-2018 навчальному році в області функціонують 71 заклад позашкільної освіти (30 будинків школяра, 10 станцій юних техніків, 4 центри дитячо-юнацького туризму та екскурсій, 24 спортивні школи, обласна станція юних натуралістів, Чернігівська Мала академія наук учнівської молоді, Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді). До роботи у 2617 гуртках та секціях залучено понад 40 тис. вихованців, що становить 43,5 % від загальної кількості дітей шкільного віку. Отже, майже половина дитячого населення Чернігова і Чернігівської області залучені до різних видів активності у позашкільний час, інша половина є пасивною і бездіяльною, що призводить до зниження рівня здоров'я серед населення, підвищення дитячої злочинності.

За даними досліджень М.Р. Могендовича, кожна дитина для повноцінного розвитку має щоденно виконувати індивідуальну норму довільної фізичної активності, яка повинна реалізуватися як протягом навчального процесу, так і у позашкільний час, у іншому випадку виникають різні захворювання у ранньому віці (Могендович М.Р., 1975).

Територіально позашкільними фізкультурно-спортивними закладами охоплені майже усі райони міста, але проаналізувавши роботу даних закладів, ми прийшли до висновку, що вони мають дуже низький рівень різноманіття у запропонованих видах спорту : перше місце посідають різні види єдиноборств (бокс, кікбоксінг, вільна боротьба, тхеквондо, сумо, панкратіон), на другому місці – спортивні ігри (волейбол, пляжний волейбол, футбол, баскетбол, настільний теніс), на третьому – легка атлетика, нерозповсюдженими у місті є такі види спорту, як шахи, лижні перегони, біатлон, велоспорт, веслування на байдарках і каное, плавання, тобто ті види спорту, у яких можуть бути масово задіяні як хлопці так і дівчата. Художня та естетична гімнастика пропонується лише трьома школами з двадцяти зазначених, і кожна зі шкіл націлена на спортивний результат, а не на естетичний розвиток дитини [6, с. 397].

Зклади позашкільної освіти Управління освіти Чернігівської обласної державної адміністрації лише на 28,6% складаються з фізкультурно-спортивних організацій, інші заклади спрямовані на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей дітей.

Саме тому дуже важливо працювати над впровадженням у щоденне дозвілля дітей фізичної активності, необхідно не лише займати дітей різноманітними вправами, шукати нові форми і методи щодо організації дитячого дозвілля з фізичної активності, а й прагнути змінити свідомість дитячого населення, необхідно працювати над тим, щоб щоденні заняття фізичною активністю ставали способом життя, необхідно вести просвітницьку роботу не лише з дітьми, але й з батьками, слід проводити активну агітаційну роботу щодо здорового способу життя, щодо спортивних сімейних традицій.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже ми бачимо, що структура позашкільної освіти у місті Чернігові є досить розгалуженою, функціонує достатня кількість закладів позашкільної освіти з різноманітним наповненням, де діти безкоштовно можуть проводити свій позашкільний час. Спортивно-масова робота з дитячим населенням проводиться на достатньому рівні, у

місті працює 16 дитячо-юнацьких спортивних закладів, які залучають до фізичної активності лише фізично розвинених дітей і мають вузький спектр секцій по видам спорту. Проводиться активна спортивно-масова робота з дітьми як у рамках шкільної програми так і у вільний від навчання час, це дні здоров'я, олімпійські уроки, які є більше пропагандою спорту у місті ніж засобами систематичного підвищення фізичної активності серед дітей. На нашу думку у перспективі у кожному закладі позашкільної освіти має бути інструктор з фізкультурно-оздоровчої роботи, який би не лише регулярно проводив різноманітні фізкультурно-оздоровчі заходи у режимі дня вихованців, а й вів роботи серед батьків для формування здоров'ямислячої свідомості кожної сім'ї.

Використані джерела

1. Гаркуша С.В. Здоровьесберегающий потенциал двигательной активности / С.В. Гаркуша // Здоровье для всех. Научно-практический журнал. – Пинск : ПолесГУ, 2014. – № 1. – С. 15–21.
2. Гаркуша С. В. Сучасні тенденції у стані здоров'я дітей і молоді в умовах навчання / С. В. Гаркуша// Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб.наук.пр. за ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2013. – №10. – С. 7–11.
3. Дутчак М. В. Теоретичні аспекти впливу способу життя на здоров'я молоді / М. В. Дутчак, О. Л. Благій // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт, 2011. – Випуск 91. – Т. I. – с. 147–149.
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38–39. – ст. 380. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 46. – ст.393. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1841-14>
6. Рапацька І. Б. Сучасні проблеми організації позашкільної здоров'язбережувальної діяльності учнів п'ятих класів / І. Б. Рапацька // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки, 2017. – Випуск 144. – С. 395–399.
7. Носко М. О. Формування свідомого ставлення молоді до вимог здоров'я в системі позашкільної освіти / М. О. Носко, І. М. Медведєва // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2011 – № 86. Том II. – С. 226–330.

Rapatska I.

THE STRUCTURE OF OUT-OF-SCHOOL ADOLESCENTS' ACTIVITY ORGANIZATION IN CHERNIGIV

Each state should trouble about a healthy young generation upbringing. Each educational system envisaged education not only in school but also in extra-curricular time. The Soviet system of education has created a powerful out-of-school educational base that we use now for the organization of health-saving leisure for children.

Modern educational system puts the child's personality with all her individual peculiarities and the complexities of the character on the prominent place. The Soviet system of education required stylized behavior and the same education for all. These contradictions in the system led to the emergence of crisis phenomena such as lack of mass in the classes of extra-curricular activities, lack of parents' interest in the extracurricular development of their children, lack of mass among the families in extracurricular activity.

The article analyzes the legislative framework of the educational system regarding the structure of extracurricular activities. The work of the out-of-school establishments of Chernihiv city is analyzed in the article; forms of subordination of out-of-school education are outlined in the structure of extracurricular education in the city. Quantitative and qualitative characteristics of out-of-school educational institutions of Chernihiv city made it possible to characterize the vector directions of engaging children in extracurricular activities. This article outlines the disadvantages and prospects of the modern structure of out-of-school education in the city and describes the ways of overcoming the crisis phenomena in physical culture mass movement.

Each child should receive a daily portion of physical activity. It should be free-form games that are accompanied by positive emotions, when the child can not only increase his physical fitness, but also relax from the mental school stresses. Therefore, every institution of out-of-school education should explain parents that their children need to move every day in their free time, and also organize family recreational activities.

This article describes the work of extracurricular educational institutions in Chernihiv in the areas of physical activity. The author gives recommendations for further development and improvement of the structure of the out-of-school education system for the upbringing of healthy and successful young people. Healthy children mean a strong nation so that the state must direct all the efforts on decent education of growing up generation.

Key words: out-of-school activity, structure, physical activity.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2018 р.